

Innspill til rapport om rettighets- og lisensspørsmål ved tilgjengeliggjøring av forskningsdata

Uttalelse - Universitetet i Bergen

Status	Innsendt til Norges forskningsråd Innsendt og bekreftet av instansen via: karin.rydving@uib.no
Innsendt av	Karin Rydving
Innsenders e-post:	karin.rydving@uib.no
Innsendt dato	01.09.2021
Hvilket universitet eller høyskole?:	Universitetet i Bergen Universitet / Høyskole (Offentlig)
Stilling	Seksjonssjef

✓ Jeg bekrefter at denne uttalelsen er på vegne av hele universitetet eller høyskolen.

Innspill til rapport om rettighets- og lisensspørsmål ved tilgjengeliggjøring av forskningsdata

Avsender: Norges forskningsråd

1. 1. INNLEDNING

På vegne av Kunnskapsdepartementet har Forskningsrådet og UNIT nedsatt et utvalg som har fått i oppdrag å utrede rettighets- og lisensspørsmål knyttet til deling av datasett fra forskning. Forskningsrådet er sekretariat for utvalget. I fjor høst leverte utvalget et notat til Kunnskapsdepartementet som beskriver prinsipielle spørsmål de mener bør behandles videre, hvilke strukturelle endringer som bør vurderes for at Norge skal oppnå mer deling og gjenbruk av forskningsdata, og hvilke lovverk som berører disse problemstillingene. Basert på notatet ba utvalget om innspill fra relevante aktører i løpet av vinteren og våren 2020/2021.

Innspillene har kommet inn i flere former, blant annet gjennom skriftlige innspill, møter med ulike aktører og en åpen høringskonferanse i mars 2021. Nå har utvalget gjennomgått innspillene fra første fase og innarbeidet dette i et utkast til rapport. Det er denne utkastet til rapport du nå er i ferd med å gi innspill til. Endelig rapport fra utvalget leveres til Kunnskapsdepartementet til høsten.

Fristen for innspill er 1. september.

2. 2. HVA ØNSKER VI INNSPILL PÅ?

Vi ønsker generelt innspill på innholdet i utkastet til rapporten, om det er dekkende og om det er nyansert nok. Vi setter pris på konkrete tilbakemeldinger og forslag. Vi ønsker spesielt innspill på foreløpige anbefalinger (som ennå ikke er diskutert ferdig i utvalget).

3. 3. HVEM KAN SPILLE INN?

Vi ønsker innspill fra bredden av interessenter i kunnskapssektoren. Vi oppfordrer til ett felles innspill pr organisasjon, men det er også mulig å sende inn individuelle svar eller svar på vegne store og små grupper. Vi ber om at det informeres om hvem man representerer i svaret.

4. 4. OM HØRINGSVERKTØYET

- Det er mulig å videresende skjemaet og gi både lese- og skriveadgang til andre.
- For å sende inn det endelige innspillet må du huske å trykke "lagre" og "send inn". Du vil motta en kvittering med svarene du har sendt inn.

5. 5. SPØRSMÅL OM HØRINGEN

For evt. spørsmål som gjelder revisjonsarbeidet, vennligst kontakt: Siri Lader Bruhn slb@forskningsradet.no eller Nenitha Charlotte Dagslott ncd@forskningsradet.no

6. 6. MED DITT SAMTYKKE

Ved å sende innspillene, samtykker du/dere til at vi kan behandle og samle innspillene for spesifikke formål som for eksempel i rapporter og for publisering på nettsiden.

Vi ber om dine kontaktopplysninger (navn, e-post og evt. institusjon). Vårt behandlingsgrunnlag er GDPR art. 6 (1) (e). Høringsinnspillene regnes som saksdokumenter og vil bli arkivert. [Les vår personvernerklæring](#) for mer informasjon om hvordan vi behandler dine personopplysninger.

? Til del 1: Er beskrivelsene av forskningsdata dekkende? Begrunn gjerne svaret.

Delvis enig

- Den definitoriske avgrensningen av forskningsdata og oversikten over begreper som skiller mellom ulike typer data i kapittel 1 og 2 er generelt god og nyttig.

? Har du andre kommentarer til del 1 av rapporten? Henvis gjerne til kapittelnummer ved kommentarer til spesifikt innhold.

Universitetet i Bergen (UiB) er positiv til videre arbeid for å utrede og klargjøre ulike aspekter knyttet til deling av forskningsdata.

- På side 14 peker utvalget på EU-kommisjonens endelige rapport om policy for åpen vitenskap, som understreker at det er FAIR-prinsippene som bør være målet, ikke nødvendigvis at dataene må være åpne. Dette er et meget viktig poeng, fordi store mengder forskningsdata har begrensninger som gjør åpen deling umulig og uønskelig. Utvalgets rapport kan styrke arbeidet med tilgjengeliggjøring av forskningsdata ved å få fram poenget om FAIR-data helt innledningsvis og som premiss for rapporten, heller enn å sidestille resultat fra tunge investeringer i vitenskapelige observasjoner med statistikk fra offentlig forvaltning, slik det gjøres på side 6 andre avsnitt. Alle som har forsøkt å få tilgang til datagrunnlag for offisiell statistikk fra SSB vet forøvrig at dette er alt annet enn åpent, og første setning i dette avsnittet bør derfor fjernes.
- Beskrivelsen av forskjellen mellom kvalitative og kvantitative data har gode og gyldige poeng, men er noe begrenset. Innen humaniora og samfunnsvitenskap er det utfordrende å si at en bestemt metode gir mer "objektive" data enn annet - kvantitative surveydata kan eksempelvis være alt annet enn objektive. Men i samfunnsvitenskapen er kvalitative data vanligvis basert på et begrenset antall observasjoner med en klart definert populasjon og med en stor bredde av informasjon. Da er det i praksis umulig å opprettholde lovregulerte

krav om anonymitet, og det vil sannsynligvis være vanskelig å få samtykke fra intervjuobjekter om videre deling. Dette bør reflekteres i teksten.

Noen overordnede kommentarer til mottatt dokument Rapport utkast:

- Rapporten mangler figurer i de ulike kaptlene. Det gjør det generelt vanskelig å kommentere teksten.
- Rapportens tittel "Rettighets- og lisensspørsmål ved ..." gjenspeiler ikke tematikken som tas opp i Del 3 (Ikke juridiske barrierer...).
- Rapportens struktur er uklar. F eks er kapittel 16 en total oppsummering av alle deler, eller gjelder det kun Del 3?
- Utvalgets mandat bør siteres, ikke bare omtales. På et overordnet nivå kunne det styrket arbeidet med utvikling av system for åpne data om rapporten hadde fokusert utelukkende på juridisk rammeverk (del 1, 2) og heller skilt ut ikke-juridiske barrierer (del 3 med anbefalinger) i et eget notat.

? Til del 2: Er innholdet i kapittelet 6. "Juridisk rammeverk for deling og gjenbruk av forskningsdata" dekkende? Begrunn gjerne svaret.

Delvis enig

- UiB er stort sett enig i det som står der. Det er også litt vanskelig å ikke være enig all den tid dokumentet stadig henviser til et vedlegg som ikke ligger ved rapporten.

? Er innholdet i kapittel 7. "Om lisenser og frigivelseserklæringer for deling og gjenbruk av forskningsdata" dekkende? Begrunn gjerne svaret.

Ingen kommentar fra instansen

? Har du andre kommentarer til del 2 av rapporten? Henvis gjerne til kapittelnummer ved kommentarer til spesifikt innhold.

- UiB noterer seg at kapittel 6.1 og vedlegg 2 vil omhandle internasjonalt lovverk og ser frem til å lese dette. UiB oppfordrer utvalget til å i det kapittelet særlig behandle lovvalgsproblematikk. Forskningssamarbeid er i stor grad internasjonal og data vil ofte tilgjengeliggjøres digital flere steder samtidig. Dette kan reise særlige problemstillinger om f.eks. lovvalg. Vi oppfordrer utvalget til å vurdere hvorvidt delkapittelet bør behandle hvorvidt regelverket i Norge er harmonisert med europeisk regelverk og andre steder. Dersom det er store materielle ulikheter i regelverket vil spørsmål om lovvalg kunne være viktig. Etter norsk rett er mye av regelverket innen internasjonal privatrett ulovfestet og derfor til dels utilgjengelig. Vi vil også peke på at forskningsdata ofte vil frembringes i internasjonalt samarbeid med særlige avtalereguleringer som kan virke inn på muligheter for deling og gjenbruk av forskningsdata. UiB vil oppfordre utvalget til å særlig behandle den internasjonale dimensjonen av forskningssamarbeid.
- Generelt gir del 2 er en god deskriptiv gjennomgang av aktuelle nasjonale rettsregler som er aktuelle ved tilgjengeliggjøring av forskningsdata. Som nevnt innledningsvis savnes figurer i rapporten, men vi tror også tilgjengeligheten for ikke-jurister vil kunne økes ved en aktiv bruk av eksempler og erfaringer ved deling av data. En klarere formålsangivelse for rapporten, både under innledning og del 2 vil muligens kunne gjøre at tekstens deskriptive element nedtones og knyttes opp til de rettsspørsmål som oppstår ved deling av data.
- Generelt savnes også en overordnede behandling av etiske dimensjoner ved deling og gjenbruk av forskningsdata. Del 2 gir en oversikt over aktuelle lover og forskningsetiske spørsmål ved bruk av andres data, herunder forskningsetikkloven og god henvisningsskikk, men vi mener rapportens helhet vil styrkes ved en overordnet vurdering av forskningsetiske retningslinjer og normer og aktuelle etiske problemstillinger i del 2.
- Rapportens begrepsbruk bør gjennomgås med tanke på presisjonsnivå. Til eksempel er utvalgets anbefalinger knyttet til publisering av forskningsdata, men rapporten som helhet omhandler gjenbruk.

? Til del 3: Gir innholdet i del 3 en god beskrivelse av ikke-juridiske barrierer for deling og gjenbruk av forskningsdata? Begrunn gjerne svaret.

Delvis uenig

Ingen kommentar fra instansen

? Har du kommentarer til anbefalingene som står under overskriften "Regjeringen og departementene"?

- Den resultatbaserte finansieringen knyttet til vitenskapelige publikasjoner (Nasjonal publiseringsindikator (NPI), i rapportenkalt tellekantsystemet, er utviklet med formål om å måle den vitenskapelige produksjonen ved institusjoner for bruk i budsjettmodeller. Vitenskapelige publikasjoner skal rapporteres etter spesifikke retningslinjer og i tråd med en spesifikk definisjon, og formålet er verken å si hva vitenskap er eller bør være eller å måle all forskningsaktivitet ved institusjonene. Det vil således være både publiseringaktiviteter og andre sentrale aktiviteter ved institusjonene som ikke blir målt gjennom Nasjonal publiseringsindikator som for eksempel formidling i tillegg til publisering, deling og gjenbruk av datasett.
- Dagens rapporteringssystem for vitenskapelige publikasjoner pålegger allerede både institusjoner og enkeltforskere et omfattende administrativt merarbeid, og det er derfor grunn til å være forsiktige med å inkludere flere elementer i rapporteringssystemet. Nasjonale insentivmekanismer for FAIR-data vil utøse en ekstra byråkratisk byrde og skape motsand i akademia. Det vil være krevende å innføre nye indikatorer og verifisere om forskningsdata de facto er FAIR. Det vil også være en svært stor utfordring å gjøre slike indikatorer fagnøytrale. Likevel er det nyttig å monitorere hva og hvor mye det gjøres åpent tilgjengelig og slik ha en oversikt over utviklingen på feltet, både for institusjonene og for myndighetene.
- Det er samtidig viktig både på nasjonalt og institusjonelt nivå å anerkjenne og synliggjøre hele bredden av vitenskapelige praksiser og sikre at det finnes insentiver også for andre forskningsaktiviteter som for eksempel tilrettelegging og deling av forskningsdata. Et viktig aspekt er betydningen tilrettelegging og deling av forskningsdata har for merittering av forskere og for forskeres karrierer.
- Men det er også viktig å understreke at dagens evalueringssystem av forskere ikke bare vektlegger publiseringsmengde og -kanaler. Vår evalueringsspraksis tar ikke kun hensyn til publiseringslister og indikatorer. Ved ansettelse foregår en betydelig grad av helhetsvurdering, hvor både forskningsledelse, formidling, forskningserfaring, datasett, veiledning, faglige planer, nettverk er en del av evalueringen (se også Reymert, *Bibliometrics in Academic Recruitment: A Screening Tool Rather than a Game Changer*, Minerva, 2020). Forskningspraksiser som kan beskrives som åpen forskning blir også i stadig større grad en alminnelig del av forskningen, og dermed vil den implisitt telle med både ved opprykk og ved ansettelse.
- UiB mener at forskningsrådet bør bruke formelle betegnelser og unngå politisk ladede begrep som "tellekantsystem" i offentlige dokument.

- UiB merker seg at begrepet "høyverdige" er byttet mot "prioriterte" vedr datasett. UiB er et breddeuniversitet og har som utgangspunkt at alle data produsert av de ulike forskningsmiljøene ved institusjonen er samfunnsnyttige, på kort og/eller lang sikt. Å innføre et begrep som «prioriterte datasett» er etter UiB sin mening lite egnet som arbeidstilnærming mot de nye utfordringene som tilgjengeliggjøring av forskningsdata utgjør for sektoren. UiB velkommer videre dialog med øvrige aktører.
- Del 3 mangler oppsummerende anbefalinger slik som gitt i Del 2.

? Har du kommentarer til anbefalingene som står under overskriften "Finansiører og virkemiddelapparatet"?

- Krav om tilgjengeliggjøring medfører økte kostnader i prosjektene. Forskningsrådet må dekke slike kostnader i alle relevante utlysninger. *[det ligger inne i budsjettmalene at tilrettelegging kan være et element som kan spesifiseres i utlysninger, men det står for eksempel ikke i utlysningen for forskerprosjekt for fornyelse 2021]*
- Åpen forskning (data, publikasjoner) er i dag vilkår for å motta støtte til forskerprosjekter fra NFR. Da virker det underlig å introdusere det som et kvalitetskriterium. Det svært store spennet i hva som vil være empiriske gunnlagsdata og forutsetninger for tilgjengeliggjøring vil gjøre et slikt kvalitetskriterium svært vanskelig å evaluere.
- UiB er **enig** i at åpen forskning og god datahåndtering bør være viktige parametre i institusjons- og fagevalueringer mm.
- UiB er **uenig** i at FAIR datasett og andre dataprodukter som er tilgjengelig for gjenbruk av andre bør gi uttelling i offentlig finansierte forskningsprosjekter, ut over at kostnadene ved å oppfylle krav til tilgjengeliggjøring bør kompenseres. Dersom utvalget med dette mener å foreslå en ytterligere komponent i UH-sektorens finansieringsordning, er UiB motstander av dette av grunner som er oppgitt foran.
- UiB ser det som utfordrende om forskningsrådet skal følge opp prosjekters datahåndtering tettere enn i dag. Det kan komme til å kreve betydelige ressurser både fra forskningsrådet og fra institusjonene, og signalisere mistillit til forskerne. Det bør arbeides videre med kompetansebygging og utvikling av enkle, overkommelige maler for datahåndtering, og forskningsrådet og institusjonene bør gjennomføre periodevise evalueringer av krav og oppfølging basert på stikkprøver.

- UiB ser det som utfordrende å tilby egne tildelinger til "oppbygning, vedlikehold og deling av viktige datasett, for å stimulere til prioritering av slik aktivitet", ut over det som allerede dekkes i utlysningene for finansiering av datainfrastrukturer. Datainfrastrukturer kan være sentrale aktører i å dele kompetanse og utvikle verktøy og praksis for FAIR tilgjengeliggjøring av forskningsdata innen sine fagfelt, som del av tjenestetilbudet.
- Det er ingen grunn til å stille krav om at prosjekter fra UH-sektoren og instituttsektoren som hovedregel skal deles helt åpent. Av grunner som er beskrevet i utvalgets notat er det juridiske hindringer for åpen deling av store deler av sektorenes forskningsdata. Dette gjelder det meste av medisinsk forskning, samfunnsvitenskap, forskning i samarbeid med næringslivsaktører med mer. Hovedmålsetningen bør være FAIR tilgjengeliggjøring, ikke åpen i betydningen gratis og umiddelbart nedlastbar. Dette vil sannsynligvis ikke medføre store begrensninger i praksis, fordi bruken av forskningsdata i stor grad krever høy og spesialisert kompetanse uavhengig av datadokumentasjon. Dette betyr likevel ikke at institusjonene ikke skal tilgjengeliggjøre åpne data, men at dette ofte vil dreie seg om bearbejdede, forenklede og aggregerte datasett, slik praksis er bl.a. i SSBs og andre offentlige institusjoners tilgjengeliggjøring av virksomhetsdata.

? Har du kommentarer til anbefalingene som står under overskriften "Forskningsinstitusjonene"?

I Kap 6.7 anbefales det

- At myndigheter utreder rettighetsforhold til og i data, for å avklare forventninger om "eierskap" og
- At institusjonene tydeliggjør fordelingen av rettigheter til forskningsdata mellom forskeren og institusjonen, særlig med sikte på deling av forskningsdata

Disse anbefalingene om utredning av eierskap kan også listes under "Forskningsinstitusjonene".

? Har du andre kommentarer til del 3 av rapporten? Henvis gjerne til kapittelnummer ved kommentarer til spesifikt innhold.

Ingen kommentar fra instansen

Med vennlig hilsen

Mari Sundli Tveit
Administrerende direktør i Norges
forskningsråd

Dokumentet er elektronisk godkjent